duiumurilor (dicanii) pentru tăiat paiele[5], totuşi nevoia permanentă de unelte trebuie satisfăcută prin relaţiile de schimb.

Două aspecte vin să ne sprijine în această convingere: sursa materiei prime din care sînt confecţionate uneltele şi gradul superior al tehnicii de realizare. Din punct de vedere al originii materiei prime ne găsim în faţa a două categorii de silex: silex cretacic de Prut (fig. 1/1-8, 10—11 şi fig. 2/1-3, 7—17), 86% şi silex organogen de la sud de Dunăre (fig. 1/9 şi fig. 2/4, 5, 6) 14%.

Cum este şi firesc, preponderenţa o are materia primă venită de la Prut, deci schimbul în interiorul ariei culturii Cucuteni este hotărîtor. Totuşi apariţia unor unelte confecţionate din silex sud-dunărean pune problema unor relaţii de schimb cu acest spaţiu, în special cu cultura Gumelniţa. Relaţiile dintre cele două culturi mai sînt cunoscute şi din aşezarea de la Brăiliţa şi din altele din Cîmpia Română, unde s-a întîlnit ceramică cucuteniană[6].

Celălalt aspect care se referă la gradul tehnic superior în care sînt confecţionate, mai ales vîrfurile bifaciale, confirmă existenţa aceluiaşi schimb în cadrul ariei culturii Cucuteni, lucru observat şi în alte aşezări, unde s-au găsit asemenea piese. Dacă la Hăbăşeşti s-au găsit abia 15 vîrfuri, situaţia este explicată prin faptul că „ pentru prelucrarea lor era nevoie de o muncă mai migăloasă şi mai pricepută "[7], lucru confirmat şi într-un atelier specializat în aceste produse, descoperit în Cîmpia Română, unde „ tehnica superioară de prelucrare bifacială prin presiune a vîrfurilor de săgeată nu era la îndemîna oricui "[8].

Prin urmare, nu numai prezenţa silexului din zona nordică a Prutului atestă un puternic flux de bunuri antrenate pe drumul schimbului spre această latură sudică a culturii Cucuteni, dar însişi produsele, prin structura lor şi gradul tehnic de realizare, au impus această circulaţie. Dacă ceramica este un produs local pentru locuitorii acestei vremi şi dacă unele relaţii şi influenţe se pot desluşi mai greu pe acest produs, în schimb, uneltele de producţie pot mărturisi mai multe despre relaţiile dintre grupuri şi culturi materiale, dacă sînt urmărite cu atenţie.

RÉSUMÉ

Les auteurs de ce travail posent le problème de la poursuite des relations d'échange entre les cultures Gumelniţa et Cucuteni, à l'aide de l'étude des outils en silex. En ce domaine, ils prennent en considération deux caractères: celui typologique, et celui de la roche dont sont constitués les outils. C'est ainsi qu'ils arrivent à la conclusion que dans le nord du district de Galaţi, en ce qui concerne les échanges, il y a eu deux directions d'écoulement convergentes: l'une provenant du sud (la culture Gumelniţa) et l'autre du nord (de la zone du Prut supérieur, la culture Cucuteni).

[5] M. Brudiu, *Duiumul şi răspîndirea lui în reg. Galaţi*, comunicare la cea de-a IV-a Sesiune ştiinţifică a muzeelor, febr. 1968.

[6] N Harţuchi, *Săpăturile arheologice de la Brăiliţa, r. Brăila*, în „Materiale şi cercetări arheologice", vol. V, p. 226.

[7] *Hăbăşeşti, Monografie arheologică*, 1954, p. 245.

[8] C. S. Nicolăescu-Plopşor, *op. cit.*

TOPORUL TRACIC DE LUPTĂ DE LA PLĂIEŞTI

VIRGIL FENEŞAN

Muzeul de istorie din Turda prezintă în cadrul expoziţiei sale, un frumos topor de luptă cu disc (inv. nr. 2117), obiect ce a fost donat de cetăţeanul Apaczai Anton din comuna Plăieşti[1], judeţul Cluj. Toporul a fost descoperit în primăvara anului 1961, cu ocazia unor lucrări de întreţinere a viei, la o adîncime de 35—40 cm, în pămînt. La locul descoperirii nu au mai apărut alte resturi de cultură materială, în schimb împrejurimile sînt împînzite cu numeroase arme care indică încă de timpuriu importante aşezări din epoca bronzului[2].

Necunoscînd nimic cert cu privire la împrejurările în care toporul a ajuns la locul menţionat, sîntem siliţi să-l tratăm ca pe o descoperire izolată şi întîmplătoare.

Toporul de luptă de la Plăieşti (fig. 1) s-a păstrat relativ bine. Cele trei crestături de pe faţa stîngă dinspre tăiş au fost făcute de descoperitor pentru verificarea materialului din care este confecţionat. Discul toporului poartă în schimb urmele unei folosiri mai intense, ceea ce a îngreuiat în mare măsură distingerea ornamentaţiei şi formele pe care aceasta

[1] Localitate situată pe malul drept al Arieşului, la o distanţă de 18 km sud de oraşul Turda.

[2] I. Téglás, AÉ, XXXIV (1914), 56; XXXV (1915), 124; I. Nestor, Stand, 137, fig. 30, nr. 546; M. Roska, Rep. 248 — —249, nr. 59; C. Gooss, Chronik, 37; AÉ, XXII (1902), 406; AÉ, XLVII (1934), 152; M. Roska, Rep. 90, nr. 71; K. Horedt, SCIV, III (1952), 320; I. Téglás, AÉ, XXXIV (1914), 57 (il); Rep. 299, nr. 40; E. Orosz, Erd. Muz. XX (1903), 576.

https://biblioteca-digitala.ro

o urmează. În starea în care se află acum, este acoperit în cea mai mare parte cu o patină de culoare verde, mată. Crestăturile de pe fața stîngă a toporului, lasă să se întrevadă un material de culoare galben-roșcat, ceea ce indică o cantitate mai mare de cupru și mai puțin cositor sau alte metale care ar mai putea intra în compoziția aliajului. O analiză cantitativă a materialelor din care este lucrat nu s-a făcut încă, nepermițîndu-ne pronunțarea asupra proporțiilor metalelor care compun acest aliaj.

Corpul toporului este bine proporționat, avînd o formă zveltă și elegantă. Înspre disc este prevăzut cu o gaură de înmănușare, fără manșon, de la care brațul cu tăiș este puțin curbat în interior. Discul toporului este ușor bombat.

Două proeminențe ascuțite, formate din fețele late și părțile lor dinspre disc, ating punctul maxim la mijlocul găurii de înmănușare, pierzîndu-se apoi treptat pe cele două brațe ale toporului. Fețele late sînt prevăzute la mijloc cu o ușoară scobitură sub formă de albie, care se pierde treptat cu cît ea înaintează spre gaura de înmănușare, iar în sens invers spre tăiș. Fețele înguste sînt în schimb puțin bombate la mijloc, formînd o muchie care traversează corpul toporului în lung, pînă sub disc.

Lungimea totală a toporului este de 202 mm, iar greutatea de 551 g.

Studiindu-se modul în care a fost lucrat, s-a ajuns la concluzia că metoda folosită a fost turnarea în tehnica „ cerei pierdute ", procedeu mult răspîndit în epoca bronzului, care cere multă pricepere și experiență[3], dar care dă obiecte de mare perfecțiune.

Ornamentația s-a făcut după răcire, cu un vîrf bine ascuțit. În decorul aplicat predomină în mare majoritate spirala, formată fie din linii continue, fie din linii punctate. Pe lîngă aceasta, mai sînt aplicate și alte forme de decor cum sînt cercurile concentrice terminate la mijloc printr-un punct, linii drepte despărțite prin puncte, unghiuri încadrate unul în altul și liniile drepte punctate.

În dispunerea ornamentației pe laturile toporului, se constată aproape o simetrie între cele

[3] I. Berciu, *Apulum*, I. (1939–1942), p. 33.

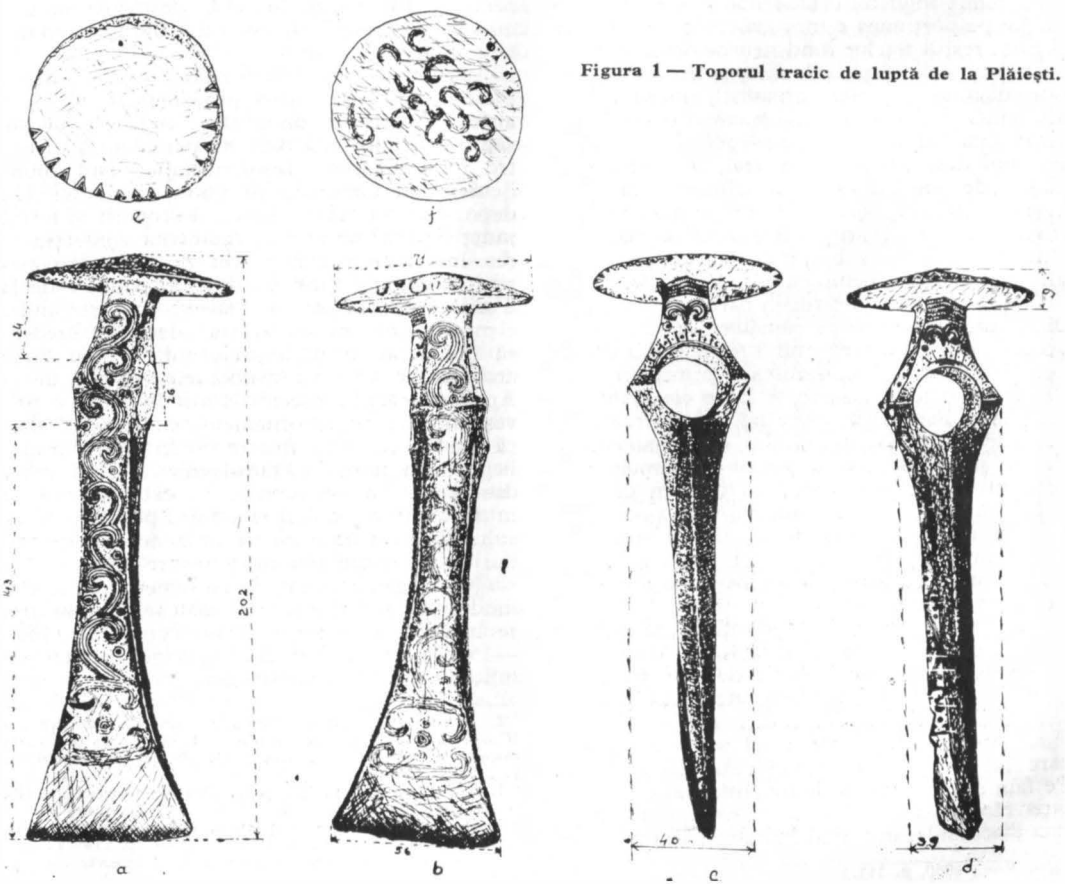

Figura 1 — Toporul tracic de luptă de la Plăiești.

https://biblioteca-digitala.ro

patru fețe dispuse două cîte două. Pe fețele laterale predomină spirala, iar ca ornament secundar cercurile concentrice. Astfel, pe latura stîngă, pornind de la disc spre tăiș, se disting opt spirale dispuse pe plan vertical, patru pe partea dreaptă, patru pe partea stîngă, formate din cîte cinci linii spiralice adîncite, încadrate la rîndul lor, atît în interior cît și în exterior, de o altă linie spiralică punctată. Prima spirală de sub disc este formată numai din patru linii, încadrată și aceasta de o linie spiralică punctată. Între aceste spirale de-a lungul toporului atît pe stînga cît și pe dreapta, sînt intercalate cercuri concentrice terminate la mijloc printr-un punct (fig. 1. a.). În apropierea tăișului, două rînduri de spirale, de data asta în poziție orizontală, sînt despărțite de trei cercuri concentrice așezate pe verticală, cel de la mijloc fiind mai mare, cu mai multe cercuri intercalate, iar celelalte două care-l încadrează sînt mai mici, asemănătoare cu cele dintre spirale. Aceeași ornamentație se poate vedea și pe fața dreaptă a toporului, dar aici calitatea decorului nu se ridică la cea de pe latura amintită mai sus, aceasta din cauza unor zgîrieturi longitudinale (fig. 1. b.).

Pe fețele înguste, ornamentația este dispusă numai pe porțiunea dintre gaura de înmănușare și disc, restul fețelor fiind neornamentate.

Pe latura din față, sub disc, patru linii punctate dispuse pe plan orizontal, încadrate de alte cinci linii continue, acoperă o porțiune de circa cinci mm, sub care apoi două spirale pornind dintr-un punct central, din apropierea găurii de înmănușare, se defășoară ca două evantaie în stînga și în dreapta pe plan vertical (fig. 1. c.). Două grupe de cercuri concentrice sînt dispuse apoi sub spirale, de o parte și de alta a muchiei proeminente.

Gaura de înmănușare, în partea de sus spre disc, este încadrată pe jumătate de trei semicercuri; din cel exterior fiind trasate linii drepte sub formă de raze, terminate printr-un grup de trei puncte și despărțite între ele printr-un alt punct. Faptul că aceste linii iau forma unor raze de soare, iar ansamblul de ornamentație de pe partea de sus a găurii de înmănușare pare un răsărit de soare, nu credem că constituie numai o formă decorativă, ci ar putea avea și un caracter simbolic, ținînd seama că și ceramica aparținînd acestei epoci mai este ornamentată cu astfel de elemente și are astfel de semnificații[4].

Latura din spate a toporului are aceeași ornamentație cu cea din față, cu deosebirea că grupul de linii orizontale de sub disc, este format din cinci linii punctate, încadrate de șase linii continue (fig. 1. d.).

Discul toporului este și el ornamentat, fiecare față avîndu-și ornamentația sa specifică. Pe fața dinspre gaura de înmănușare, ornamentația rămasă ocupă o mică porțiune din suprafața discului, restul fiind în mare parte distrusă. Aici singura ornamentație vizibilă este de formă geometrică, compusă din unghiuri încadrate unul în altul, cu vîrful spre centru și deschizătura spre circumferința discului, formînd cunoscutul decor „ dinți de lup " (fig. 1. e.).

Pe fața bombată a discului, se îmbină tot complexul de ornamentație de pe corpul toporului, spirala ocupînd și aici un spațiu mai larg. Deși supusă unei observații amănunțite, așezarea spiralelor nu a putut fi totuși în întregime determinată, aceasta din cauza deteriorării discului prin folosire. Și celelalte ornamente sînt deteriorate, dar cu toate acestea pe o porțiune mică s-au putut identifica cercuri concentrice, linii trasate dinspre circumferință spre centru, despărțite între ele cu puncte și unghiuri cu vîrful spre circumferință și deschizătura spre centrul discului (fig. 1. f.).

Toporul de la Plăiești, prin forma și ornamentația sa, precum și prin tehnica în care este lucrat, se încadrează în categoria topoarelor tracice de luptă cu disc (tip A 1 după tipologia lui I. Nestor), armă mînuită prin excelență de războinici și de conducătorii lor[5]. Ele au avut o largă arie de răspîndire, îndeosebi înspre nord-vest, ajungînd pînă la gurile Oderului și Elbei, iar în sud, deși menționate, numărul lor este mai mic, aici fiind răspîndite alte tipuri de securi[6].

Apărînd ca un obiect izolat, toporul de la Plăiești ridică problema proveniență lui, dacă a fost lucrat în unul din atelierele locale sau a fost adus aici din altă parte, din alt centru meșteșugăresc. Împrejurimile oferă abundente urme materiale din epoca bronzului. Un depozit de topoare de bronz descoperit în fostul județ Turda[7] ar putea argumenta confecționarea lui într-un atelier din preajma descoperirii. Comparat fiind cu tipul de topoare de la Turda, toporul de la Plăiești nu are multe elemente comune cu acesta, deci nu credem să fie lucrat prin împrejurimi. O mai bună analogie ar avea cu frumoasele topoare de la Apa[8], cu care se aseamănă atît în ceea ce privește forma cît și ornamentația. Credem deci că toporul nostru a fost lucrat în unul din atelierele din nordul Transilvaniei, făcînd parte din același tip de topoare cu cele descoperite în depozitul de la Apa și a ajuns pe Valea Arieșului fie prin schimb, fie prin mișcări de triburi din regiunile nordice înspre sud.

Cronologic, toporul de la Plăiești, comparat fiind și cu alte tipuri asemănătoare de topoare, se încadrează în perioada bronzului III (1600—1500 î.e.n.)[9], perioadă specifică epocii de înflorire a civilizației tracice.

[4] *Ist. Rom.*, 1960, p. 113.

[5] I. Nestor, *Die verzierten Streitäxte mit Nackenscheibe aus Westrumänien*, „Marburger Studien", 1938, p. 188 (cu harta răspîndirii topoarelor tracice); D. Berciu, Insemnări, I, p. 24.

[6] I. Nestor, *op. cit.*, p. 185 și K. Horedt, Germania, 1940, p. 144.

[7] *Inventaria archeologica*, Roumanie, R. I. 11 a—c.

[8] D. Popescu, *Dacia*, VII-VIII, 1937—1940, p. 119—125.

[9] D. Berciu, *Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre*, 1966, p. 200.

https://biblioteca-digitala.ro